

Mijmeringen van een godzoeker

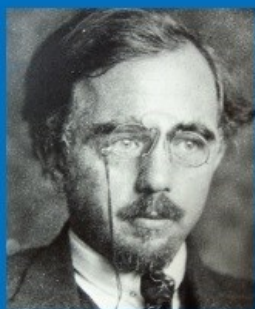

Introductie

A.M. de Jong

Het is maar weinigen gegeven zo over God te spreken dat het niet vervelend wordt.

A.M. de Jong verwierp resoluut het dogmatische godsbegrip van schuld, straf en voorbeschikking, dat hem als kind was bijgebracht. Maar hij bleef zijn hele leven een hartstochtelijk godzoeker, iemand die tastte naar het geheim van het leven en met grote verwondering het menselijk bestaan en de ganze kosmos bezag. In acht *Mijmeringen van een godzoeker* deelt hij zijn ervaringen en bevindingen met zijn lezers. Daarbij gaat hij niet altijd zachtzinnig te werk, maar wie de eigen overtuiging onder de loep wil nemen en tegelijkertijd verder en dieper op ontdekkingstocht wil gaan, zal in De Jong een betrouwbare reisgenoot vinden.

*A.M. de Jong (1888-1943) is vooral bekend van **Merijntje Gijzens jeugd en jonge jaren**, waarvan het eerste deel in 1925 verscheen. Zijn vakmanschap als schrijver, zijn liefde voor het leven en zijn inzet voor een rechtvaardige samenleving, maken hem nog altijd tot een geliefd en relevant auteur.*

nm
A.M. de Jongmuseum

Morgenland
UITGEVERIJ

ISBN 978-90-834364-5-6

9 789083 436456 >

Mijmeringen van een godzoeker

A.M. de Jong

Samenstelling en redactie: Dirk van de Glind
in samenwerking met het A.M. de Jongmuseum
te Nieuw-Vossemeer

A.M. de Jongmuseum

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door
een subsidie van:

DE MASTBOOM BROSENS
Stichting

“Ik heb niet beweerd,
noch zal ooit beweren,
dat ik god begrijp
of in staat ben hem te begrijpen.”

Adrianus Michiel de Jong

* Nieuw-Vossemeer, 29 maart 1888

† Blaricum, 18 oktober 1943

Godzoeker A.M. de Jong

Inleiding

Ondanks – of misschien wel juist dankzij – zijn felle kritiek op het christendom, is A.M. de Jong (1888-1943) zijn hele leven een hartstochtelijk godzoeker geweest, iemand die tastte naar het geheim van het leven en met grote verwondering het menselijk bestaan en de ganse kosmos bezag.

Het dogmatische godsbegrip van schuld, straf en voorbeschikking, dat hem als kind in de Rooms-Katholieke Kerk was bijgebracht, verwierp hij resoluut. Maar daar liet hij het niet bij. Gelovigen die naastenliefde en sociale rechtvaardigheid serieus namen, konden rekenen op zijn sympathie. En vanuit zijn eigen ervaringen en waarnemingen zocht hij tastend en verlangend naar een nieuw verstaan van het oude woordje ‘god’.

Het kan natuurlijk moeilijk anders dan dat bepaalde passages honderd jaar later als gedateerd overkomen en er zal waarschijnlijk gezegd worden dat De Jongs kritiek achterhaald is. Toch denk ik dat het godsbeeld waarop hij zijn pijlen richtte nog altijd – in ieder geval latent – aanwezig is in de praktijk van kerk en geloof. De teksten in deze bundel zullen ongetwijfeld schuren hier en daar, maar een volwassen geloof zou ze niet uit de weg moeten gaan en moeten durven overwegen of er niet toch waarheid in schuilt. Wie het toch wat al te bar wordt, moet bedenken dat De Jong zich in zijn felle kritiek niet uitsprak over God, maar over wat er door nijvere theologen over haar¹ bij elkaar geredeneerd was, en waaronder hijzelf als kind geleden had en waaronder vele eenvoudigen die hij met naam en toenaam kende, nog altijd leden. Hij was geboren in een straatarm arbeidersgezin. Van de dertien kinderen die zijn

---

¹ De Jong schreef aan het begin van de 20^e eeuw over god als mannelijke persoon. Wie zijn werk kent zal kunnen bevestigen dat hij honderd jaar later zeer waarschijnlijk ook een meer vrouwelijk godsbeeld graag omarmd zou hebben – al was het maar om zijn mannelijke opposenten te kietelen.

ouders kregen, overleefden er naast hem slechts twee de vroege kindertijd. En altijd was er de pastoor die aandrong op een grote kinderschaar, maar er niet bij vertelde hoe het gezin zich in de miserabele omstandigheden staande moest zien te houden. In hun afkeer van het opkomende socialisme spanden de kerkelijke machthebbers in die dagen samen met de rijke boeren die al evenveel belang hadden bij de bestaande maatschappelijke verhoudingen: “Houden jullie de mensen arm dan zullen wij ze dom houden.”² De Jong bekeerde zich tot het socialisme omdat hij zag dat de kapitalistische en door de Kerk gesanctioneerde staat leidde tot schrijnend onrecht. Hij was er diep van overtuigd dat het christendom, dat zich immers beroept op de leer van Jezus, eerst en vooral geroepen was om te strijden voor een fatsoenlijk leven voor de armen en verdrukten. Dat de kerk zo vaak niet thuis gaf, kon hem tot verontwaardiging en razernij brengen, hetgeen ook in deze Mijmeringen voelbaar is.

Dat zijn verhouding met het geïstitutionaliseerde christendom moeizaam was, blijkt ook uit het feit dat Deel 4 van zijn *Merijntje Gijzencyclus* op de *Index* werd gezet, de lijst van volgens de Rooms-Katholieke geloofsleer verboden lectuur. Ook het protestants-christelijke gezinsweekblad *De Spiegel* waarschuwde in 1937 opnieuw voor “deze socialistische wolf in katholieke schaapskleren”: de *Merijntje Gijzencyclus* was een “catechismus der immoraliteit”³. In christelijke kringen werd tot ver in de twintigste eeuw verachtelijk over socialisten gesproken als “rooien” en “godloochenaars”.

Eind 1938 hekelde De Jong in zijn brochure *De dans op de vulkaan*⁴ de lakse, en in zijn ogen laffe houding van het officiële christendom ten opzichte van het opkomende populisme en fascisme:

---

² Zie ook: *Treffende woorden van A.M. de Jong* (Achter in dit boek vindt u informatie over deze uitgave.)

³ Bron: Jacques Dane, hoofd onderzoek en conservator van het Nationaal Onderwijsmuseum in Dordrecht, aangehaald in *Treffende Woorden*.

⁴ Deze brochure is in 2025 heruitgegeven; achter in dit boek vindt u informatie over deze heruitgave.

Het Vaticaan steunde de rooftocht van Mussolini in Abessinië met zijn geld en met zijn gezag, ter bevordering van het Rijk van Koning Christus, dat blijkbaar gifgassen, tanks, vlammenwerpers en bombardementsvliegtuigen niet versmaadt als instrumenten van de christelijke naastenliefde.

De Jong riep de Nederlandse staat op Joodse vluchtelingen niet langer terug te sturen naar Nazi-Duitsland dat door de regering als veilig werd beschouwd:

Er wordt ons voorgerekend dat wij ons de weelde van de barmhartigheid niet kunnen veroorloven. Waar staat echter in het evangelie dat men eerst moet rekenen en dan zijn barmhartigheid moet aanpassen aan de uitkomst der calculatie? Waar bovenal staat geschreven dat de christen uit overwegingen van eigenbelang een medemens terug mag jagen in het vuur waaraan hij ternauwernood, gewond en doodsbenauwd, ontsnapte? Zonder dat de christen schade lijdt aan zijn ziel? In welke hogere en diepere zin is de christen, die een ontvluchte gemartelde opnieuw overlevert aan zijn beulen, beter dan deze onmenselijkte folteraars?

In de diepe betrokkenheid waarmee De Jong zijn gedachten tot de diepste consequenties durfde te volgen, klinkt echter niet alleen woede over onrecht en mededogen door met kleingehouden mensen. Hij roept ook gemakkelijk associaties op met godzoekers als Augustinus, Meester Eckhart, Ety Hillesum en Nick Cave. Al in 1912, nog maar net 24 jaar oud, schreef hij met opmerkelijke diepzinnigheid:

Buiten alle formele schoonheid bestaat er iets dat niet met woorden te vatten is, maar dat wij vinden bij alle grote menselijkheid, bij alle grote kunstenaars. Zonder dat is een kunstenaar niet waarlijk groot. Wat het wel zijn mag? Misschien is het de adem van de oneindigheid die de dichter beroerde. Misschien is het de eindeloze weemoed, de eeuwige twijfel aan de grote oplossing van dit leven, dat in zichzelf

geen oplossing bevat maar een altijddurende mislukking lijkt. Misschien is het de vage droefenis over de onvolkomenheden van de mens, die met al zijn vernuft en macht-van-geest nooit in staat zal zijn zelf zijn weg te zoeken door de chaos van al wat is. Misschien is het de diepe hoop, dat er iets komen zal, eindelijk, zó schoon, dat het heel het aardse leven met alle noden en verblijdingen, waard zal zijn. En misschien is het dit alles tezamen en nog veel meer. (...) Dichters weten van dit onuitsprekelijk tedere wonder en zij noemen het tastend bij vele namen. Soms noemen zij het "de droom", soms "schoonheid", een andere keer "dood", maar meestal roepen zij "God." Soms ook noemen zij het in het geheel niet en dan misschien is het 't sterkst in hun gedicht aanwezig⁵.

De Mijmeringen van een godzoeker

Van februari 1928 tot en met maart 1929 verzorgt De Jong in het mede door hemzelf geredigeerde tijdschrift *NU* acht afleveringen van de *Mijmeringen van een godzoeker, uit de nagelaten papieren van een jong gestorvene, bewerkt door A.M. de Jong*. Dat deze Mijmeringen bewerkingen zouden zijn van andermans teksten lijkt echter onwaarschijnlijk – wellicht wilde hij met deze suggestie zijn gedachten meer urgentie geven. In ieder geval weerspiegelen ze de ziel van zijn schrijver- en kunstenaarschap, het *iets dat niet met woorden te vatten is, maar dat wij vinden bij alle grote menselijkheid, bij alle grote kunstenaars*.

Na bijna 100 jaar verschijnen deze *Mijmeringen van een godzoeker* nu voor het eerst in boekvorm. Als eerbetoon aan een van de markantste en belangwekkendste Nederlandse schrijvers. Maar zeker ook als handreiking aan iedereen die op zijn eigen manier zoekt naar zin en betekenis en in De Jong een integere en wijze medemens kan vinden.

Daar de acht Mijmeringen in een maandblad verschenen, lag er noodzakelijkerwijs een viertal weken tussen de afleveringen. Nu ze zonder onderbreking te lezen zijn, is een aantal herhalin-

---

⁵ A.M. de Jong, *Studies over litteratuur, over P.C. Boutens* (1912)

gen weggelaten. Ook waar De Jong naar huidige maatstaven wat lang op hetzelfde aambeeld bleef hameren is de tekst ingekort. Uitgangspunt is uiteraard steeds geweest De Jong recht te doen door zijn teksten zo helder mogelijk weer te geven.

Om de originele teksten beter te kunnen duiden, zijn de hoofdstukken van titels en de paragrafen van tussenkopjes voorzien. Waar dat nuttig leek is het taalgebruik gemoderniseerd. Ook zijn er voetnoten toegevoegd om de historische context te verhelderen.

Aan de acht *Mijmeringen* is een hoofdstuk toegevoegd uit het zesde deel van *Merijntje Gijzens jeugd en jonge jaren*, de romancyclus waaraan De Jong in 1925 begon. In dit hoofdstuk krijgen de *Mijmeringen* vlees en bloed in het alledaagse bestaan van oprechte mensen die verder willen zien dan wat voor ogen is.

Dirk van de Glind

Inhoud

Godzoeker A.M. de Jong 5

Inleiding 5

De Mijmeringen van een godzoeker 8

1. God... Wat een woord! 13

Wat een woord! 13

Het noemen van het onnoembare 14

Een logge kolos op lemen voeten 14

Langs vele beelden 15

Argeloze goedheid 16

Onmogelijke aanbidding en verering 17

Wie god zoekt, moet moedig en oprecht zijn 17

Alleen door hem te zoeken 18

Geen menselijke Zijne Majesteit 19

2. Onze Lieve Heer: een menselijk godsbeeld 20

Mijmerstille uren 20

Schaamteloze godsbeelden 20

De ik-middelpuntigheid van de christelijke godsvoorstelling 21

Een godsvoorstelling als alle andere – uit de mens 23

Ontkenning en verwarring 24

Herijking – Het verre Oosten 25

3. De almacht van Onze Lieve Heer 27

Wie god zoekt, mag de afgoden niet sparen 27

Een volmaakte god en een onvolmaakte Lucifer 28

Almachtig en algoed... 28

Het boosaardige oordeel over ongedoopte kinderen 30

De eeuwigheid en de vrije wil 32

4. Het verraad van god, Jezus en mensen 34

Beperkt en baatzuchtig idool 34

Onbezoldigd beschermer van macht en geld 35

Heer der heren, koning der koningen 36

Jezus van Nazaret, verlosser van god en mensen 37

Vervalsing en misbruik van Jezus' leer 38

Verraad van god, Jezus, en mensen 39

5. Geen theoloog, maar godzoeker 41

Kleinmenselijke opstand tegen gods majesteit? 41

Wetenschap van god? 42

Theologische toernooien 43

Als christenen werkelijk zouden geloven 44

De spitsvondige doolhof rond de zachtmoedige Jezus 46

6. Jeanne d'Arc en Onze Lieve Heer 48

Jeanne d'Arc 48

De bemoeienis van Onze Lieve Heer met de geschiedenis 49

De goddelijke opdracht van Jeanne 50

Jeanne's gruwelijke einde 51

De eeuwige zaligheid voor Jeanne d'Arc 52

De bakens moeten worden verzet 53

7. De mens in de kosmos 55

Een mijmeravond op de heide 55

Het ondoorgroendelijke wezen gods 56

Kleinmenselijk tegenover het godsvraagstuk 57

Kleinmenselijke hoogmoed 58

De ontzagwekkende kosmos 59

De mens als het middelpunt van het heelal 60

8. Een exemplarisch gedicht 62

Hekeldicht van Anton van Duinkerken 62

Het gedicht als voorbeeld van waar De Jong zich tegen keert 64

Als de wind omslaat 66

Zie je nou eindelijk Onze Lieve Heer, Merijntje..? 67

1. God... Wat een woord!

Wat een woord!

God..!
Wat een woord!

Hoe mateloos ruim, hoe onmetelijk wijd, hoe ondoordenkbaar ver, hoe loodzwaar en ondoorgrondelijk van betekenis voor de mystisch ontroerde mens, en toch...

Hoe alledaags vertrouwd, hoe kaal versleten, hoe hopeloos banaal..!

Een enkele, zeldzame keer sidderend gestameld door een van verrukking zwijmelende geest, ofwel ademloos uitgesnikt door een ziel in nood... Tienduizend miljoen maal daartegenover gedachteloos gemompeld in mechanisch gememoreerde gebeden, waaraan geest noch hart noch ziel meer enig deel hebben. In oerdrang uitgeschreeuwd door een mens in doodsangst die de zoete moedernaam nooit leerde spellen van glimlachende vrouwenlippen. Honderdduizend miljoen-miljoenen malen misbruikt in schaamteloze huichelarij, in baatzuchtige heiligschennis, dag in dag uit, alle eeuwen door, van de eerste bewustwording van de ziel tot op deze zware van duizend verlangens, begeerten, vermoedens, liefde en haat trillende dagen, waarin de geest alle grenzen wil overvliegen en alle begrippen wil overweldigen. Deze weinig romantische dagen, waarin geen raadselen meer geduld worden, waarin de vlijmscherpe sonde van de dodelijk koelzinnige exacte wetenschappen zonder aarzelen gestoten wordt naar de innerlijkste kern aller dingen en de droom op de snijtafel wordt gelegd en ontleed tot microscoop-preparaten...

God..!

Wat een woord..!

Het noemen van het onnoembare

Wat een lichtend duister, ondoorgrondelijk begrip, voorbestemd eeuwig onbegrepen te blijven. Onbegrijpelijk gehouden, steeds onbegrijpelijker gemaakt door wie voorgeven zijn knechten en bemiddelaars te zijn. O, het tragisch hijgen van het bevangen mensenhart naar zijn grootheid, zijn goedheid, zijn machtig en ontzaglijk al-wezen..! Het eindeloze drama van de worsteling met god door alle tijden, de titanenstrijd van de arme mens met het onbegrepen en het eeuwig onbegrijpelijke, met het eeuwig vormloos-abstracte, dat in zijn behoeftige ziel schreeuwt naar de onmogelijkheid van de concrete vorm..! O, de duizend en nogmaals duizend gestalten waarin het verlangen, de liefde en de boosaardigheid, de tederheid en de wraakzucht van de blinde, kleine mens het gestalteloze gestalte gaf, het onnoembare noemde, het onbegrensbare grens gaf, het onmeetbare maat... en die duizend, en nogmaals duizendmaal de ontoereikendheid bewezen van de mensengeest om de diepten van de eeuwigheid te peilen... om de verborgen oorsprong van het zijn op te sporen... Want eerst daar zal het hem vinden: god. Beginsel van het zijn, van het al. Beginsel van wat geen begin kan hebben gehad en geen einde hebben zal.

Een logge kolos op lemen voeten

God...
Ik heb u bemind als kind, in een van de talloze gestalten waarin men u vorm gegeven heeft. Ik heb smekend en sidderend, schreiend aan uw voeten gelegen en erbarmen gevraagd voor de noden van mij en anderen, maar de gestalte bleef zwijgen en mijn kloppend hart kromp ineen en sloot zich langzaam af. Ik heb getrild van liefde, gehuiverd van ontzag en duizelende vrees voor uw almacht, uw gestrengheid, het geweld van uw toorn en ik wachtte de vertroosting van een bewijs van uw mateloze goedheid. Ik was zo klein en

deerniswaardig – en als de schaduw van een onweerzwangere wolk hebt gij de zon voor mij verduisterd met uw schijngestalte. Ik heb veel geleden om u, door u, toen ik nóg kleiner en deerniswaardiger was dan nu, en op een teken gewacht, dat nooit kwam, en mijn ziel werd koud en sloot zich langzaam af. Ik heb mij opgericht en aanschouwd, met ogen waaruit de tranen waren weggebrand, de gestalte waarvoor men mij neerdwong op de knieën om u te aanbidden en uw heerlijkheid... En, herademend, heb ik gezien dat ik stond voor een logge kolos op lemen voeten en mijn hart werd ruim, mijn ziel werd warm en mijn geest verwierp de waan van die verdroefde jaren. Ik heb mij afgewend en mij op weg begeven om u te zoeken, om uw wezenlijkheid te zoeken en uw hart, uw geest, uw wil.

Langs vele beelden

Sindsdien ben ik gegaan langs vele wegen, door het Wisselende licht van vele seizoenen en talloos waren de beelden langs de weg, waarin men uw eindeloosheid had willen beëindigen. Peinzend en ontroerd soms, glimlachend of schaterend vaak, woedend en bedroefd het meest, ben ik gegaan langs deze beelden waarvoor men de kleinen en deerniswaardigen, die de mensen zijn, neerdwong op de knieën om u te vereren, gij die geen verering nodig hebt, geen ijdelheden kent... Het waren allen kolossen op lemen voeten, afzichtelijk, zelden schoon en zinvol, angstaanjagende monsterverbeeldingen, schrikgestalten uit boze dromen van verontruste gewetens. En geen leek op u zoals gij zijn moet, want allen hadden vorm en naam en gij... gij zijt immers het eeuwig vormloze en onnoembare in het heelal... Zij allen schreeuwden met luide stemmen de waan van de mensen uit die zich goden ontwierpen naar hun beeld en gelijkenis en daarbij kinderlijk beweerden dat hun god zonder feilen was. En dat, immers, is een lastering en miskenning van uw wezen,

dat levend is en werkzaam, eeuwig levend en eeuwig scheppend uit onuitputtelijk wellende bron. Dus wie zoekt naar het feilloze zal nooit god vinden, want groot, onmetelijk als zijn wezen, geweldig als zijn kracht die de kosmos beweegt, zijn zijn feilen en eenmaal zullen wij allen wellicht aan een van die feilen ten ondergaan...

Argeloze goedheid

Als god niet feilbaar was immers, zou hij ondenkbaar boosaardig zijn. Nee, de erkenning van zijn feilbaarheid is de eerste stap op de rechte weg die leidt naar het hart van god. Want het is de erkenning van zijn argeloze goedheid. Welk werker zal zijn arbeid opzettelijk verminken onder het opbouwen? Welke vader zal opzettelijk zijn kinderen besmetten met een walgelijk en afzichtelijk zeer? Welke kunstenaar zal zijn werk opzettelijk verwringen tot een weerzinwekkende karikatuur van zijn bedoelen? En wat is elke menselijke werker, elke menselijke vader, elke menselijke kunstenaar, vergeleken bij de goddelijke schepper die de glanzende schoonheid van de droom van de lichtende en wentelende werelden opriep uit zijn onmetelijke verbeelding..? Want al wat leeft en wat is, leeft en is enkel in de droom van god, in de werkzame droom van de scheppende verbeelding, die dit alles spelenderwijs opriep uit de ondoorzichtigheid van de buitenste duisternissen. Heel de ontzaglijke wemeling van kosmisch leven is niet meer dan het spel van een nooit vermoeide verbeelding en wij moeten trachten te leren dat te aanvaarden en er gelukkig in te zijn.

Het begrip van zijn feilbaarheid is misschien niet veel en het is zeker niet genoeg om zalig te worden of alleen maar menselijk gelukkig. Maar het is wel voldoende om mij weer gods kind te kunnen voelen en hem niet langer te haten. Wie het diep doordenkt, vindt op de bodem van dit inzicht een grote rust, een steunpunt, een begin van mogelijke vrede. Het

is zonder twijfel de eerste stap op de weg die regelrecht voert naar de altijd open poorten van gods hart.

Onmogelijke aanbedding en verering

O, ik heb nog wel meer ontdekt. Ik heb bijvoorbeeld ontdekt dat wij god niet kunnen aanbidden of vereren met reeksen gebaren of woorden. Want daarmee veronderstellen wij in hem een aandoenlijkheid die met het goddelijke onverenigbaar is. Omdat het goddelijke buitenmenselijk is, buitenpersoonlijk, vormloos en onnoembaar. Omdat het goddelijke te groot is om door welke menselijke dingen ook te worden beroerd, bekoord, bereikt. Omdat de kracht nooit verering, bewondering, eerbied vragen kan en zal van de arbeid die hij wrocht. Onze enige verering kan slechts hierin bestaan dat wij hem zoeken...

Wie god zoekt, moet moedig en oprecht zijn

Wie god zoekt, moet moedig zijn en oprecht. Hij moet zich verloren durven geven in de duizelingwekkende grootheid van het wezen dat hij vinden wil. Hij moet bereid zijn alle menselijk-kleine behoeften en instincten, ook de grootste en machtigste, de diepste en meest onweerstaanbare, achter zich te laten, zodra hij voelt dat iets van het goddelijk wezen voor hem is opengegaan. Zelfs zijn deemoed en zijn zucht om zich te vernederen tegenover wat waarlijk groot is, moet hij achter zich laten. Hij moet trachten vormloos en onnoembaar te worden zodra hij gaat tot de vormloze en onnoembare.

Nu ik dit schrijf is het mij te moede, alsof ik iets zeg dat oud is als de wereld, dat al duizenden keren eerder gezegd is en evenveel duizenden keren vergeten is. Vergeten voor de regels van de cultus die menselijk was en bleef en door de

mensen zonder moeite kon worden begrepen en gevolgd in vernuftig bepaalde en trouw bedreven rituelen. Maar die ondanks alles een bespotting waren van god. Overigens even radicaal zonder gevolgen als al het andere wat voor of tegen god wordt ondernomen. Verering, spot, lof, hoon... het kan god niet ontroeren of vertoornen, want daar hij god is, is hij de vormloze, onnoembare, eeuwig buiten bereik van alle menselijk bedrijf.

Alleen door hem te zoeken

Nee, wij kunnen god niet aanbidden of vereren, anders dan hem te zoeken. Want als hij één eigenschap hebben kan, dan is hij voorzeker onbaatzuchtig en als hij bedoelingen met ons en met ons heelal heeft zullen wij die nooit kennen vóór zij vervuld worden.

God vereren en aanbidden met woorden en gebaren, met symbolische handelingen in een door mensenhanden gebouwde tempel, naar een door mensen bedachte rite is zinloos. Erger: het is belachelijk. Het berust op de waan dat mensen gods bedoelen doorgrond hebben, dat zij zijn wil kennen, weten hoe hij zich gedragen zal tegenover bepaalde, door mensen opgeroepen omstandigheden, door mensen verrichte handelingen, door mensen bepaalde gedachten. Dat alles is onwaardig en het zou godslastering zijn als god niet te verheven was om gelasterd te kunnen worden door zoiets miniems als de eendagsvliegen die wij mensen zijn.

Het is niet slecht, niet zondig (o hatelijk woord!) god te vereren en te aanbidden. Het is enkel dwaas, klein en nutteloos. Zo nutteloos als de blinde drang van een nachtinsect dat woest bewogen de vlam zoekt en de dood vindt. Maar het is ongevaarlijk. Dat wil zeggen: het is ongevaarlijk tegenover god. Hij hoort noch ziet het, want hij is onpersoonlijk, vormloos en onnoembaar en wordt er noch tot vreugde, noch tot toorn door bewogen. Maar het is

gevaarlijk tegenover het eigen zelf dat verstrikt wordt in de waan god gevonden te hebben en fladdert rond de dodelijke droom van een vergankelijke vlam. Het is knielen voor de logge kolos met de lemen voeten.

Geen menselijke Zijne Majesteit

God is Onze Lieve Heer niet. Onze Lieve Heer schrijven wij met hoofdletters omdat hij een menselijke eerbiedwaardigheid is, door mensen op een gouden troon in een opgesierde hemel boven de wolken gezet. Ik schrijf gods naam niet met een hoofdletter, noch de woorden die naar hem verwijzen. Dat zou ik oneerbiedig en *te* kinderlijk vinden, want voor menselijk eerbetoon is hij te groot, hij, de eeuwige, de vormloze, onnoembare, de kracht die werkt. Hij is geen menselijke Zijne Majesteit die van de troon gestoten kan worden door de rede of het gewijzigde inzicht zoals de Onze Lieve Heer van de brave christenen over wie ik in een volgend hoofdstuk het een en ander wil zeggen.

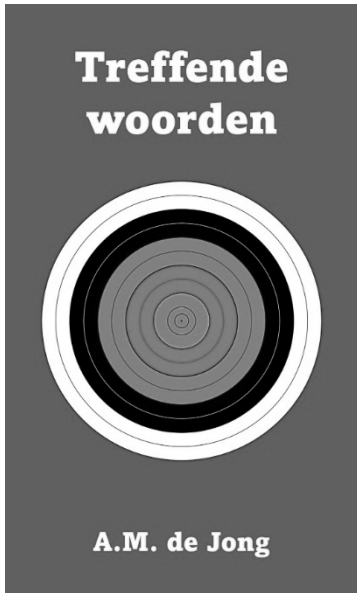
Mijmeringen van een godzoeker

A.M. de Jong

80 blz.

ISBN 9789083436456

Ook verkrijgbaar in deze serie:

Treffende woorden

Bloemlezing uit het werk van

A.M. de Jong

ISBN 9789083436432 160 blz.

De fragmenten in deze bundel zullen met instemming gelezen worden, een glimlach ontlokken, ontroering wekken. Misschien ook verontwaardiging en boosheid. Ze gáán ergens over! En hoewel ze gekozen zijn bij thema's die A.M. de Jong en zijn werk kenmerken, kunnen ze goed op zichzelf gelezen en verstaan worden.

Het was niet moeilijk in het indrukwekkende oeuvre van De Jong treffende woorden te vinden voor deze bloemlezing. Het was moeilijk om rondkijkend in de schatkamers van zijn nalatenschap zoveel moois en goeds te moeten laten liggen. De hoop is dan ook dat de lezer van deze bundel zelf ook weer op zoek gaat naar de rijkdom die deze markante schrijver naliet.

De dans op de vulkaan

De democratie in gebreke

A.M. de Jong

ISBN 9789083436449 64 blz.

Met deze brochure neemt A.M. de Jong eind 1938 scherp stelling tegen het opkomende populisme en fascisme. Het zou hem zijn leven kosten.

Met vlammende woorden beschrijft hij hoe het veelkoppige monster van het fascisme ontstaan is en groeit. Messcherp analyserend waarschuwt hij voor de verschrikkingen waartoe dictators in staat zullen blijken te zijn. Vanuit diepe betrokkenheid roept hij zijn lezers indringend op pal te staan voor de vrijheid en de democratische rechtstaat.

De dans op de vulkaan kan niet alleen vanuit een historisch perspectief profetisch genoemd worden, maar laat zich juist nu als verbluffend en verontrustend actueel lezen.

www.amdejongmuseum.nl

info@amdejongmuseum.nl

www.morgenlanduitgeverij.nl

dvdglind@hotmail.com